

Serijal o SLAPP-u (4.): HRT je tužio vlastite novinare i HND, a medije rado proganja i zagrebačko sveučilište

Bivši glavni ravnatelj HRT-a Kazimir Bačić i bivši rektor Damir Boras

Čelnici dviju javnih ustanova trošili su javni novac na tužbe protiv nakladnika, ljuti što novinari otkrivaju njihove afere. Na okruglom stolu Novinarstvo pred sudom održanom 2019., dosad najvažnijem koraku HND-a u problematiziranju SLAPP tužbi u Hrvatskoj, iz ankete koja je

otada postala tradicionalna saznalo se da se protiv 18 medija i medijskih kuća vode čak 1163 sudska procesa. Najbolja vijest otada je da je iz Kaznenog zakona izbačeno djelo teškog sramoćenja

Piše: Saša Paparella

Nakon što je Europski sud za ljudska prava potkraj 2018. u slučaju Narodni list **ograničio dotad neobuzdane odštetne zahtjeve**, u Novinarskom domu u Zagrebu je u veljači 2019. održan **okrugli stol HND-a** pod nazivom Novinarstvo pred sudom. Bio je to prvi puta da se o problemu sudskih procesa protiv medija javno progovorilo i upozoreno je da su **sve češće tužbe zbog uvreda i kleveta** te teškog sramoćenja za novinare i nakladnike postali neizdrživi. Pozvani su bili **Drago Hedl, Davorka Blažević, Suzana Bandić, Domagoj Zovak** i drugi ugledni novinari da posvjedoče o najgorim tužbama i sudskim sporovima koje su imali. Kako bi se problem internacionalizirao, Hrvatsko novinarsko društvo (HND) pozvalo je i veleposlanike članica EU-a, Švedske i SAD-a, te glavnog tajnika EFJ- a **Ricarda Gutierrez**a. Odazvali su se i urednici svih većih medija, kao i troje ustavnih sudaca koji pišu izdvojena mišljenja. Skup je imao veliki medijski odjek i dosad je najkrupniji korak cehovske organizacije u problematiziranju SLAPP tužbi u Hrvatskoj.

Sprega lokalnih političara i lokalnog pravosuđa

Tadašnji glavni urednik Podravskog lista **Robert Mihaljević** svoje je iskustvo prvo sažeo konstatacijom kako ta novina, u njegovom desetogodišnjem mandatu glavnog urednika, nije dobila niti jedan sudski postupak koji su protiv njih pokrenuli lokalni politički moćnici. "Signifikantan je proces koji traje već pet-šest godina. Usporedo s padom naklade i prihoda od oglašavanja, presude za duševne boli se udvostručavaju, utrostručavaju, a u našem slučaju četverostručavaju. To nije slučajno. Kad smo najranjiviji i kad smo dovedeni pred zid i kad nam je doslovce ugrožen opstanak, naknade za duševne boli se enormno povećavaju. Ne mogu se oteti dojmu da su lokalni političari u sprezi s lokalnim pravosuđem učinili sve da zatru svako kritičko mišljenje", zaključio je Mihaljević, koji sada uređuje portal Danica.hr. Novinar Slobodne Dalmacije **Vladimir Matijanić** rekao je da "mi kao struka možemo jedino pokušati napraviti mrežu solidarnosti i osnovati fondove solidarnosti koji će pomoći novinarima da ne upadnu u dužničko ropstvo zbog svog rada. Ne možemo očekivati promjenu od saborske većine koja je izabrala vodstvo HRT-a koje je sve medije zasulo tužbama!"

Urednik Robert Mihaljević – “sad kad nam je doslovce ugrožen opstanak, naknade za duševne boli enormno se povećavaju” (foto: Facebook)

Tada su prezentirani i rezultati prve ankete o tužbama prema medijima i novinarima, koja se otada **redovito provodi**. Iako su predstavnici HND-a još 2016. u razgovorima s Ministarstvom pravosuđa inzistirali na tome da se od sudova zatraži vođenje statistike o broju i ishodima medijskih sporova, kako bi se na temelju pouzdanih podataka mogli pratiti trendovi, i dalje se ne vodi posebna godišnja statistika takvih sporova. Zato se pribjeglo izravnoj komunikaciji s 90-ak medijskih nakladnika – nacionalnih i lokalnih, javnih i privatnih, komercijalnih i neprofitnih. Njima su upućena pitanja u kojima se tražilo da pošalju podatke o broju ‘živih’ sudskih postupaka koji se protiv njih vode zbog objavljenih tekstova ili priloga, a još uvijek nisu bili pravomoćno okončani. Odgovorilo je 18 nakladnika, među njima su najveći nacionalni tiskani mediji i portali – Hanza media, Styria, Slobodna Dalmacija, Hina, tjednici Nacional i Novosti, Lider, te portali Indeks, Tportal, Telegram, H-alter i Media Daily, a od lokalnih medija Glas Slavonije, List Međimurje, Varaždinske vijesti i portal TRis. Od televizija s nacionalnom koncesijom podatke je poslao samo RTL. Novi list je dostavio samo podatak o tužbama koje je protiv njih podnio HRT, ali ne podatke o ostalim tužbama.

Najviše sudskih procesa protiv Hanza medije

“Iako ti podaci nisu sveobuhvatni jer obuhvaćaju tek dio medija koji su nam odgovorili na zahtjev o postupcima koji se trenutno protiv njih vode, oni su prilično zabrinjavajući”, rekla je tadašnja potpredsjednica HND-a **Slavica Lukić**, koja se imala središnje izlaganje o tužbama protiv novinara i medija. Od tih 18 medija i medijskih kuća stigli su podaci koji govore da se protiv medija vode 1163 sudska procesa, od toga najviše protiv Hanza medije – njih 459. Tužitelji od te medijske kuće, prema podacima njezine pravne službe, u prosjeku po svakoj tužbi potražuju 104.000 kuna za naknadu na ime nematerijalne štete nanesene raznim člancima Jutarnjeg lista i Globusa.

Druga po broju aktivnih sudskih sporova bila je Styria, nakladnik Večernjeg lista i 24 sata protiv koje privatni tužitelji u ovom trenutku vode 420 sudskih sporova. Na trećem mjestu je medijska grupa Slobodna Dalmacija sa 100 aktivnih sudskih sporova, a tužitelji u tim sporovima traže u prosjeku 85.000 kuna po tužbi. Protiv portala Index u tom se trenutku vodio 71 sudski postupak, od čega čak 16 protiv novinara, a protiv tjednika Nacional 22 spora. Portal Telegram imao je 21 tužbu, kroz koje su tužitelji potraživali čak 2,341.000 kuna. “Portal postoji tek tri godine, a na plećima već ima tužbe ogromne vrijednosti. Većina potraživanog iznosa, čak 1,8 milijuna otpada na pet tužbi koje je protiv Telegrama podigao jedan te isti tužitelj- tvrtka Eko – sever čije poslovanje je taj portal problematizirao. Slijedi RTL televizija koja je imala 18 tužbi u kojima se po tužbi u prosjeku potražuje 40.000 kuna, Tportal je imao 15 sudskih sporova temeljem tužbi podignutih protiv njih, a lokalni list Međimurje šest aktualnih tužbi u kojim se od toga lista potraživalo 110.000 kuna.

HRT protiv medija podigla 33 tužbe

Lukić je tada upozorila na problem dvostruke pravne odgovornosti za objavljeni tekst ili prilog, pa “iako naš Zakon o medijima kaže da za objavljeno odgovara nakladnik, u našoj sudskoj praksi, parnice za štetu nanesenu objavljenim tekstom ili prilogom pokreću se ne samo protiv nakladnika već i protiv novinara i urednika. Pred sudovima u Hrvatskoj se, kao što vidimo iz podataka koje je uspio prikupiti HND, vodi na stotine sudskih parnica protiv nakladnika, ali i protiv urednika i novinara. Pored građanske odgovornosti nakladnika, prema Kaznenom zakonu novinar i urednik mogu zbog objavljenog teksta ili priloga odgovarati i kazneno i to za tri djela protiv časti i ugleda -uvredu, klevetu i teško sramoćenje. Ima slučajeva i da privatni tužitelj za jedan te isti članak ili objavljeni prilog protiv nakladnika podigne građansku tužbu, a novinara kazneno goni”, rekla je Slavica Lukić.

Kao posebno zanimljive istaknula je tri grupe tužitelja: upravu HRT-a Sveučilište u Zagrebu te – hrvatske suce. Tadašnja uprava HRT-a, koju je vodio **Kazimir Bačić**, prešla je sve granice pojmljivog ponašanja. Javni servis podnio je naime tužbu protiv HND-a – što je bio prvi put u povijesti da netko tuži novinarku cehovsku udruhu – a dodatno su podnijeli tužbu i protiv predsjednika HND-a **Hrvoja Zovka**, koji je ujedno i HRT-ov zaposlenik. Ukupno je protiv vlastitih novinara, HND-a i drugih medija koji se usude kritički pisati o postupcima uprave tog javnog medijskog servisa HRT podigla 33 tužbe, kojima su tražili 2,165.000 kuna. Od toga najviše protiv Nacionala, potom Indexa, Večernjeg lista i 24 sata, protiv Slobodne Dalmacije, Jutarnjeg lista i Telegrama, a po jedanput je uprava HRT-a tužila i Glas Istre, Tportal, Media Daily, Novosti i Novi list.

“Javni medij koji je financiran javnim novcem, koji bi morao čuvati profesionalne standarde i novinarske slobode postao je glavni akter u korištenju sudske represije za ušutkivanje vlastitih novinara, novinara u drugim redakcijama i po prvi put u povijesti – cehovske novinarske organizacije”, upozorila je tada Lukić.

Najveći iznos HRT je tražio od HND-a i Hrvoja Zovka, ukupno 500.000 kuna. Od Indexa su tražili 360.000 kuna, 295.000 kuna od tjednika Nacional, 240.000 kuna od portala Telegram, po 200.000 kuna od Glasa Istre i tjednika Novosti, 120.000 od Slobodne Dalmacije, 115.000 kuna od Večernjeg lista i 24 sata, a od ostala tri tužena medija od 30.000 do 65.000 kuna.

Glavni tajnik Europske federacije novinara (EFJ) Ricardo Gutiérrez rekao je kako u Hrvatskoj neki ljudi zloupotrebljavaju zakon kako bi ušutkali novinare i sakrili prave probleme, a HRT je pozvao da odbaci tužbe protiv svih medija i novinara. "EFJ prati sva kršenja medijskih sloboda u Europi, ali nikada nismo vidjeli ovakvu situaciju", prokomentirao je tada Gutierrez. U društvu predstavnika HND-a, [Gutiérrez je u listopadu 2021. posjetio premijera Andreja Plenkovića](#), koji ga je informirao da je Ministarstvo kulture i medija formiralo Radnu skupinu za suzbijanje SLAPP tužbi.

Glavni tajnik Europske federacije novinara (EFJ) Ricardo Gutiérrez (drugi s lijeva) s premijerom Plenkovićem (foto: vlada.hr)

Zabrinjavajući postupci protiv novinara

Uz HRT, još jedna institucija financirana javnim novcem – Sveučilište u Zagrebu na čelu s rektorom **Damirom Borasom** i prorektorom **Antom Čovićem** – istakla se kao posebno agilni inicijatori sudskog progona medija i novinara koji se usude kritički progovoriti o načinu rada njihove sveučilišne uprave. Ta su dvojica do 2019. podigla barem osam sudskih tužbi protiv medija koji su se usudili propitivati njihov rad, te jednu kaznenu tužbu za klevetu protiv kolumnista portala Telegram, **Dragana Markovine**. U njihovom je mandatu po prvi put u povijesti zabilježeno da uprava zagrebačkog sveučilišta podiže tužbu i protiv studenta koji se usudio kritički prozboriti na način rada Sveučilišta.

Kao posebno zabrinjavajuća društvena skupina koja diže tužbe protiv medija i novinara koji kritički propituju rad pravosuđa su suci. "Iskustvo nas uči da je bilo kojem mediju, ili novinaru iznimno teško dobiti sudski spor u kojem je na protivnoj strani sudac. I visina odšteta dosuđenih u sporovima u kojima medije tuže suci osjetno je viša nego u ostalim slučajevima", čulo se na okruglom stolu.

Upozoreno je i na kaznene postupke koji se pokreću i vode protiv novinara – protiv novinara Jutarnjeg lista i Globusa tada se vodilo 11 kaznenih postupaka za djelo uvrede i klevete. "Iako se 11 kaznenih postupaka ne izgleda puno u usporedbi s 459 parnica za naknadu štete koje se vode protiv nakladnika, Hanza medije, tih 11 postupaka je vrlo zabrinjavajuća brojka. Naći se na optuženičkoj klupi kaznenog suda za novinare je noćna mora. Izrazito je neugodna, ponižavajuća i obeshrabrujuća činjenica zbog svog profesionalnog rada biti optužen za nešto što je društvo svojim zakonima kodificiralo kao najteži oblik prijestupa – kazneno djelo. I sama optužnica i neizvjesnost koju ona nosi, bez obzira na ishod sudskog spora je stresna i poražavajuća. Međutim, ne treba smetnuti s uma da su glavni svjedoci i u parničnim sporovima koji se vode protiv nakladnika-novinari. Glavni teret dokazivanja da je tuženi tekst zasnovan na činjenicama i da je u javnom interesu u hrvatskoj sudskoj praksi je na novinarima. Pritisak svjedočenja, pritisak odgovornosti u slučaju izgubljenih sporova, prigovori od strane nakladnika zbog izgubljenih sporova, ali i mogućnost regresnih tužbi u kojima nakladnik može tražiti da mu novinar nadoknadi dosuđeni iznos, siguran su put u cenzuru i autocenzuru", upozorila je Slavica Lukić, inače **jedina novinarka koja je u RH osuđena za sramoćenje** i to zbog pisanja o **aferi Medikol**. Pitali smo ju ima li kakvog napretka od okruglog stola održanog 2019.

Izbačeno djelo teškog sramoćenja

"Jedina novost koja se dogodilo u međuvremenu je da je iz Kaznenog zakona izbačeno djelo teškog sramoćenja. Danas postoje samo dva kaznena djela za povredu časti i ugleda: kleveta i uvreda. Novinare uglavnom tuže za klevetu", rekla nam je naša sugovornica, koja je u proljeće 2014. prva dobila presudu za kazneno djelo sramoćenja, svega godinu dana ranije uvedeno u Kazneni zakon. "Prepisali su ga iz švicarskog Kaznenog zakona, iako tamošnji sudovi od 50-ih godina prošlog stoljeća za to djelo nisu osudili ni jednog novinara. Njegova specifičnost je bila u tome što je kaznenom sudu pružala mogućnost da novinara osudi za sramoćenje i onda kad je napisao istinu, ako sud ocijeni da ta istina nije bila u javnom interesu. Tako je sudac **Marko Benčić** s Općinskog kaznenog suda u Zagrebu presudio da je moj tuženi tekst o Poliklinici Medikol (jedan od dva koja sam **napisala 2013.** nakon što je stupio na snagu novi Kazneni zakon) pisan s namjerom da naštetim Medikolu, a nije u javnom interesu. Dakle propitivanje načina poslovanja privatne poliklinike kojoj se iz HZZO-a godišnje transferira oko 130 milijuna kuna javno zdravstvenog novca – više nego svim ostalim privatnim poliklinikama zajedno- po sucu nije bilo u javnom interesu", upozorava naša sugovornica.

Novinarka Jutarnjeg lista Slavica Lukić jedina je bila osuđena zbog 'sramoćenja' (screenshot N1)

Nakon nepravomoćne presude odlučila je o vlastitom slučaju napisati tekst u Jutarnjem listu. "Bila sam spremna u konačnici pravomoćno izgubiti taj spor, ali smatrala sam da je presuda sjajan primjer na kojem se savršeno jasno vidi što će za novinarstvo značiti novo kazneno djelo sramoćenja, na čiju opasnost smo zakonodavca i sveučilišne profesore kaznenog prava koji su pisali ovaj zakon, neuspješno upozoravali. Novinarska struka i dio javnosti su se nakon mog teksta i objave nepravomoćne presude digli na noge, preko HND-a je organizirano potpisivanje peticije za ukidanje ovog kaznenog djela. I sama **Jadranka Kosor** u čijem je premijerskom mandatu KZ donesen (stupio je na snagu kad ona više nije bila premijerka nego saborska zastupnica) priznala je da je šokirana presudom, jer to nije bila intencija kaznenog djela sramoćenja", kaže Lukić.

Medikol ne odustaje od progona novinara

Županijski sud je Benčićevu osuđujuću presudu za sramoćenje ukinuo i vratio predmet na ponovno suđenje. Nakon cijele priče, novinarka je morala nazad u Benčićevu sudnicu. Njena odvjetnica **Vesna Alaburić** zatražila je izuzeće suca Benčića, ali je tadašnji predsjednik Općinskog Kaznenog suda **Vinko Mioč** odbio izuzeće i suđenje je ponovo proveo Benčić. "Međutim, stiješnjen obrazloženjem presude Županijskog suda u

Zagrebu koje mu nije ostavilo prostora da me ponovo osudi, Benčić je u ponovljenom suđenju donio oslobađajuću presudu, ali je u njezinom obrazloženju napisao da, eto, nisam kriva za sramoćenje ali da to što sam napisala ima elemente klevete, ali kako me Medikol nije tužio za klevetu, ne može klevetu ni osuditi. Medikol se žalio na oslobađajuću presudu, a Županijski sud je njihovu žalbu odbio, ali je u konačnoj pravomoćnoj presudi preinačio Benčićevo obrazloženje kazavši da se u ovom slučaju nije radi ni o kaznenom djelu klevete i da je Medikolova tužba sasvim promašena. Dakle, pravomoćno sam oslobođena”, rekla je Slavica Lukić.

Vlada tadašnjeg premijera **Zorana Milanovića** i saborska većina međutim, nisu pristali izbaciti kazneno djelo sramoćenja iz zakona, ali je pod pritiskom javnosti to djelo preformulirano u kazneno djelo teškog sramoćenja. Preformulirano je na način da je novinara nakon te promjene definicije djela doista bilo teško osuditi za teško sramoćenje pa je za razliku od prvih godinu i pol kad je sramoćenje bilo na snazi broj privatnih tužbi protiv novinara za to djelo bio u snažnom porastu, nakon njegova redefiniranja u teško sramoćenje broj tužbi protiv novinara za to djelo počeo padati, i sveo se na svega nekoliko godišnje. Kako je sudska praksa pokazala da je nakon redefiniranja sramoćenja u teško sramoćene novinara teško za to djelo osuditi, Sabor ga je na prijedlog Vlade napokon izbacio iz Kaznenog zakona.

Medikol je zatim podnio ustavnu tužbu u kojem je tvrdio da mu je povrijeđeno pravo na pravično suđenje a Ustavni je sud 2021., nakon što je punih šest godina njihovu ustavnu tužbu držao u ladici, donio odluku o odbijanju ustavne tužbe. U trenutku kad su odbili ustavnu tužbu iz Kaznenog zakona je već bilo izbrisano kazneno djelo teške klevete. Uz ovu razvikanu tužbu, Medikol je novinarku za sramoćenje tužio u još jednom slučaju i to i za drugi od ukupno dva teksta koja je o njima objavila 2013. (većinu tekstova o Medikolu objavila je 2011. i manji dio 2012.) ali je sutkinja u tome suđenju donijela oslobađajuću presudu, a Medikolovu žalbu je Vrhovni sud odbio. Uz te dvije kaznene tužbe Medikol je za svaki tekst koji je novinarka o njima objavila u građanskoj parnici tužio i nakladnika.

Novinarski projekt 'SLAPP tužbe – zlouporaba pravosuđa kojom moćnici pokušavaju ušutkati medije' realiziran je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama